

Yhteisöpajakokeilu asuinalueen kehittämisessä

Soile Juujärvi

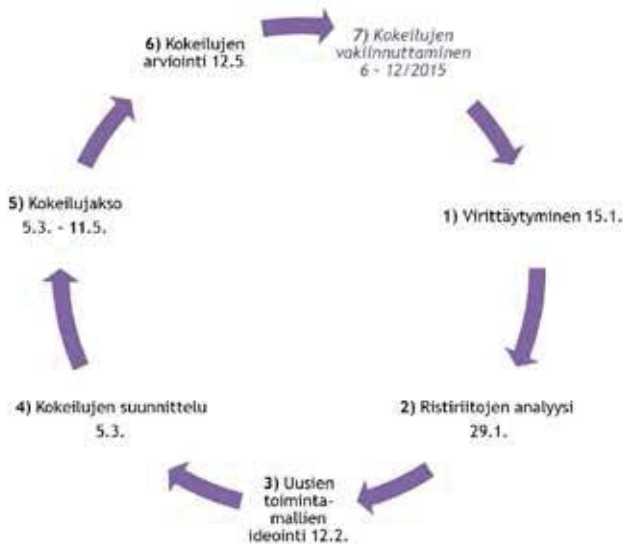
Asuinalueiden kehittämisessä korostetaan yhä enemmän useiden toimijoiden yhteispeliä ja kansalaisyhteiskunnan merkitystä. Asukkaiden kokemukset, luovuus ja toiminnalliset resurssit tulisi saada mukaan kehittämistyöhön. Toisaalta Suomessa vallitseva keskitetyn kaupunkisuunnittelun malli on haaste kaupunginosissa viriäville ruohonjuuritason vaikuttamisyrittämisille. Perinteisten toimintamallien rinnalle tarvitaan uudenlaisten osallistumistapojen luomista (Asuinalueiden kehittämisohjelma 2013–2015, Horrelli, Saad-Suhonen, Wallin & Botero 2015, Marjala & Tolvanen 2010). Tässä artikkelissa kuvataan Espoon keskuksessa toteutettua yhteisöpajakokeilua, jonka tavoitteena oli tuoda yhteen alueen toimijoita ja asukkaita sekä kehittää uusia yhteistyömalleja aluekehittämiseen. Yhteisöpajat olivat osa Laurea-ammattikorkeakoulun toteuttamaa Välittävät Valittavat Verkostot-hankkeen toimintatutkimusta.

Hankkeen haastattelujen perusteella Espoon keskuksen ja lähialueiden kehittämiselle on leimallista vahva kaupungin ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyö (Salin & Pessa 2015). Alueen asukkailla puolestaan on monenlaisia vaikuttamisyrittämyksiä, mutta he kokevat oikea-aikaisen vaikuttamisen vaikeaksi ja jopa mahdottomaksi (Lund & Juujärvi 2015b). Halusimmekin monipuolistaa kehittäjien verkostoa kutsuamalla työskentelyyn mukaan myös asukkaita ja yrityksiä. Kaiken kaikkiaan pajoihin osallistui 49 alueen

toimijaa ja asukasta. Mukana oli kaupungin virkamiehiä ja aluekehittäjiä, kauppakeskusten, järjestöjen ja yhdistysten edustajia, tutkijoita ja opiskelijoita. Osallistujajoukon moninaisuudella pyrittiin siihen, että sillä olisi riittävät tiedolliset, taidolliset ja taloudelliset resurssit uusien yhteistyömallien kokeiluun.

Yhteisöpajojen kehittämisprosessi

Muutoslaboratorio-työskentelyyn perustuvaa yhteisöpajatoimintaa on aiemmin kokeiltu Suurpellossa (Juujärvi & Pessa 2012), josta saadut myönteiset kokemukset innostivat kokeilemaan sitä myös Espoon keskuksessa. Kysymyksessä on yhteiseen oppimiseen perustuva sosiaalisen innovoinnin menetelmä, jossa on useita vaiheita. Punaisena lankana on laajentaa osallistujien ymmärrystä yhteisestä toiminnan kohteesta ja edistää yhteistyötä siihen liittyvien tavoitteiden saavuttamiseksi (Engeström 1987, Virkkunen & Newnham 2013.) Pajojen vetäjänä toimi muutoslaboratorio-koulutuksen käynyt konsultti yhteistyössä Espoon keskuksen projektijohtaja Mikko Kivisen ja tutkijatiimin kanssa. Pajat pidettiin Espoon valtuustotalon kahviossa parin viikon välein kello 16.30 alkaen. Osallistujamäärä vaihteli 24 ja 36 henkilön välillä. Jokaisella pajalla oli oma teemansa, joka vei kehittämisprosessia eteenpäin (ks. kuvio 1). Pajojen ohjelmassa vaihtelivat tutkijoiden tekemät interventiot, pienryhmätyöskentely ja yhteinen keskustelu.

Kuvio 1. Yhteisöpajaprosessi

Yhteisöpajatyöskentely käynnistyi alkutilanteen karitoituksella ensimmäisessä työpajassa. Tuloksena syntyi yhteinen näkemys alueen kehittämiskohteista, joita olivat yhteistyön koordinointi ja yhteisen tahtotilan luominen, asukkaiden saaminen mukaan kehittämistoimintaan, yhteiset asukastilat ja asukkaiden kotoutuminen alueelle. Monilla oli myös kokemus siitä, että Espoon keskusta ei kohdella tasapuolisesti kaupunkialueiden keskinäisessä resurssien jaossa ja että alueen kehittäminen on hidasta. Osallistujat toivat esiin myös alueen voimavaroja, kuten alueen monisärmäisyys, historiallinen kerrostuneisuus ja monikulttuurisuus. Tunnistetut kehittämishaasteet olivat entuudestaan tuttuja useimmille osallistujille. Uutta oli sen sijaan niiden pohtiminen eri näkökulmista entuudestaan tuntemattomien vieruskaverien kanssa.

Muutoslaboratoriossa keskeinen interventiomenetelmä on ns. kaksoisärsytyksen menetelmä, jossa osallistujat altistetaan tunnistamaan ja kokemaan nykyisessä toiminnassa olevia ristiriitoja autenttisen aineiston, kuten haastattelujen ja dokumenttien perusteella. Tutkijat puolestaan tuovat ristiriitojen analyysiin teoreettisia malleja, jotka auttavat osallistujia etäännyttämään ristiriidasta ja tarkastelemaan sitä laajemmasta näkökulmasta (Virkkunen & Newnham 2013, ks. tarkemmin Lund & Juujärvi 2015a). Toisessa työpajassa analysoitiin kehittämistoimintaa toimintajärjestelmän mallin (Engeström 1987) ja osallistujien tuottamien aineistojen avulla. Analyysin kohteena oli neljä Espoon keskuksen kehittämiseen liittyvää osallistujille tuttua tapausta. Tarkoituksena oli tapausten analyysin kautta saada selville, millaisia pullonkauloja, katkoksia ja ristiriitoja on aluekehittämisen nykykäytännöissä.

Analyysin perusteella suurimmaksi yhteiseksi ongelmaksi osoittautui alueellisen kehittämistyön johtamisen, koordinoinnin ja työnjaon puute. Espoon keskuksen alueella on runsaasti erilaisia verkostoja, monipuolista osaamista ja laajaa tiedontuotantoa,

joita ei pystytä hyödyntämään tehokkaasti. Kehittämistyön välineistä erityisesti viranomaisviestinnän arvioitiin olevan tehotonta ja sitä haluttiin kehittää vuorovaikutteisemmaksi ja monikanavaisemmaksi. Asukkaista erityisesti maahanmuuttajat voimavaroinneen toivottiin saatavan paremmin mukaan alueen kehittämiseen.

Kolmannessa työpajassa lähdettiin innovoimaan uusia toimintamalleja kaupunkisuunnittelukeskuksen johtajan Torsti Hokkasen pitämän visiopuheen ja yhteisen dialogin pohjalta. Espoon keskuksen visio 2030 herätti runsaasti keskustelua ja siihen kaivattiin mukaan enemmän sosiaalisen ja kulttuurisen kehittämisen näkökulmaa. Espoon keskuksen haasteet liittyvät alueen eriytymiskehitykseen, joita ei voida ratkaista perinteisen kaupunkisuunnittelun keinoin. Osallistujat pohtivat, voisiko kaavoitusprosessiin sisältyä myös sosiaalinen kaava, jossa asetettaisiin tavoitteita alueen hyvinvoinnille. Keskustelu loi yhteistä ymmärrystä siitä, että kehittämistoimenpiteiden tavoitteena tulee olla alueen monipuolinen kehittäminen. Tahtotilaksi määriteltiin vetovoimainen Espoon keskus, jonne kaikki haluavat tulla asumaan, töihin, opiskelemaan, harrastamaan tai vierailemaan.

Neljännessä työpajassa tiimit laativat suunnitelmat neljälle kokeilulle, jotka kukin osaltaan vastasivat ristiriita-analyysissä tunnistettuihin kehittämistarpeisiin. Suunnitelmat ristiinarvioitiin ja tiimit saivat toisilta sparrauksen lisäksi uusia resursseja ja yhteistyökumppaneita. Kokeilut toivat yhteen toisilleen entuudestaan tuntemattomia toimijoita ja asukkaita myös pajojen ulkopuolelta. Viimeisessä työpajassa uudet toimintamallit arvioitiin kahden kuukauden kokeilujakson perusteella ja kukin niistä päätettiin vakiinnuttaa.

Yhteiskehittelyä yhteisöpajoissa

Uusia toimintamalleja Espoon keskuksen kehittämiseen

Yhteisöpajojen kokeilut synnyttivät uutta ”pöhinää” Espoon keskuksessa. Espoontorin kauppakeskuksen vetämässä kokeilussa haluttiin tarjota torialue kansalaisten vapaaseen käyttöön sen elävöittämiseksi. Siellä järjestettiin aurinkoisena kevätpäivänä kävelyfudisturnaus, joka keräsi runsaasti pelaajia ja katsojia. Monikulttuurinen kohtaamispaikka Trapesa, Espoon mielenterveysyhdistys ja Tuomarilan martat puolestaan järjestivät monikulttuurisen ruokajuhlan ravintolapäivänä kaupungin tukemana. Tapahtuma keräsi parisataa kävijää nauttimaan herkullisesta ruuasta etnisen musiikin säestyksellä.

Aikuisten sosiaalipalvelujen vetämässä kokeilussa lähdettiin kehittämään käyttäjälähtöisesti Samarian kortteliin tulevaa asukastaloa. Kauppakeskus Entressessä toteutettiin kahden viikon ajan matalan kynnyksen yhteissuunnittelu Tuunaamo, jossa kartoitettiin asukkaiden mielipiteitä, toiveita ja tarpeita asukastalon suhteen. Kävijät saattoivat kirjoittaa ajatuksiaan viestintäseinille, keskustella aiheesta vapaamuotoisesti ja osallistua järjestettyyn työpajaan. Tuunamon yhteydessä toteutettiin myös tilakävelyt alueen matalan kynnyksen tiloihin niiden toiminnan luonteen ja kävijäkunnan selvittämiseksi. Tuunamon tuloksia esiteltiin syyskuussa 2015 Espoon leikekirja -näytelyssä Entressessä. Tulosten perusteella laadittiin asukastalon alustava konsepti, jonka mukaan asukastalo on kaikille avoin kohtaamisen, oppimisen ja verkostoitumisen keskus. Asukastalon suunnittelu jatkuu aikuisten sosiaalipalvelujen ja kumppanien yhteistyönä.

Neljäntenä kokeiluna perustettiin poikkihallinnollinen ja monialainen yhteistyöryhmä, joka nimettiin aluekehittämisyhmäksi. Jäseninä ovat Espoon keskuksen projektinjohtaja ja projektipäällikkö, perhe- ja sosiaalipalvelujen asiantuntija, kolmannen sektorin ja asukasyhdistyksen toimijat sekä Laurea-ammattikorkeakoulun tutkija. Ryhmän tavoitteena on osaltaan vastata havaittuun kehittämistyön sirpaleisuuteen ja koordinaation puutteeseen. Alueella on paljon toimijoita, jotka tekevät toisistaan tietämättä samansuuntaisia asioita. Asukkailla on puolestaan yhteistoimintaan paljon ruohonjuuritason aloitteita, joiden toteuttamiseksi he tarvitsevat tukea ja tietoa hallinnollisista menettelytavoista, kuten lupakäytänteistä. Ryhmän tavoitteena on monitoimijaisen yhteistyön lisääminen ja asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien lisääminen. Tarkoituksena on luoda vanhalle asuinalueelle lähi(ö)tekemisen malli, jota voidaan hyödyntää myös muiden kaupunginosien kehittämisessä. Ryhmän toiminta hyväksyttiin yhdeksi Osallistuva Espoo –poikkihallinnollisen ohjelman kokeiluksi ja se sai näin virallisen aseman ja näkyvyyttä kaupungin organisaatiossa.

Syksyllä 2015 ryhmä käynnisti Suvelan asukaspuiston perusparantamiseen liittyvän osallistuvan budjetoinnin kokeilun virkamiesten, konsulttien ja asukkaiden yhteistyönä. Virtuaalipohjaisen budjettipelin pelaamiseen osallistui kahden viikon aikana yhteensä 160 henkilöä ohjatuissa asukastapaamisissa tai verkkoviestinnän kautta. Budjettipeli edustaa uudenlaista kokeilukulttuuria, jossa suurten ja hitaiden rakennuudistusten sijaan kokeillaan rohkeasti uutta ja tehdään ripeästi yhdessä (Espoon kaupunki, WSP & Steep Interactive 2015).

Kohti uudenlaista kaupunkikehittämistä

Yhteisöpajakokeilun taustalla olivat havainnot Espoon keskuksen ja lähialueiden erityispiirteistä: kielteisestä eriytymiskehityksestä ja huonosta maineesta, joka sitkeästi pitää pintansa alueen uudistamistyöstä huolimatta. Samalla alueen myönteiset puolet ja voimavarat ovat jääneet julkisessa keskustelussa vähemmälle huomiolle. Vanhoille asuinalueille on tyypillistä monimutkaisten ongelmien ja huonon maineen yhteen kietoutuminen. Ongelmien ratkaisemiseen tarvitaan poikkihallinnollista, sektorirajat ylittävää yhteistyötä, kun taas asukkaiden ja alueen toimijoiden luova innostus on avainasemassa imagon muutostyössä.

Osallistujien arvioinnin mukaan yhteisöpajat onnistuivat hyvin verkostoitumisen tukemisessa ja tiedon jakamisessa. Osallistujat sitoutuvat aikaa vieviin kokeiluihin ja rohkaistuvat tekemään niissä myös uusia, perinteiseen toimenkuvaansa kuulumattomia asioita. Ilmapiiri oli avoin ja innostunut: mukana olleilla oli tahtotila kehittää Espoon keskukselta identiteetiltään vahva, omaleimainen alue, josta asukkaat voivat olla ylpeitä. Usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin vahvistui yhteisen toiminnan kautta. Yhteisöpajojen haasteena olivat suuren ryhmän työskentelyn organisointi ja osallistujien vaihtuvuus pajojen avoimen luonteen takia. Aikapaineistetut tehtävät loivat toisinaan kiireen tuntua, mutta toisaalta veivät kehittämisprosessia tehokkaasti eteenpäin. Muutoslaboratorio-menetelmä antoi työpajoille rakenteen, kun taas osallistujien ideat ja toiminta antoivat sille sisällön.

Asuinalueiden monipuolinen kehittäminen edellyttää laajennettua kaupunkikehittämisen konseptia, joka yhdistää perinteisen kaupunkisuunnittelun ja yhteisöjen kehittämisen, ja jossa kansalaisten omaehtoisella organisoitumisella on merkittävä rooli. Keskeinen haaste on ylhäältä alaspäin ohjautuvan virallisen suunnitteluprosessin ja asukkaiden ruohonjuuriaktiivisuuden linkittäminen toisiinsa (Horelli ym. 2015). Yhteisöpajoissa pyrittiin yhdistämään alhaalta ylöspäin suuntautuva ideointiprosessi alueen virallisiin kehittämisisioihin ja käynnistämään vuoropuhelua kaupungin virkamiesten, alueen toimijoiden ja asukkaiden

välillä. Yhteisöpajat on esimerkki tutkijavetoisesta ketterästä toimintamallista, joka vauhdittaa asuinalueiden kehittämistä. Myös muunlaisia malleja tarvitaan elinvoimaisten kaupunginosien kehittämisessä (esim. Marjala & Toivanen 2010).

Välittävät Valittavat Verkostot -tutkimushanketta (2013–2015) rahoittaa Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskuksen ja ympäristöministeriön Asuinalueiden kehittämisohjelma. Tutkimustiimissä toimivat yliopettajat Soile Juujärvi, Kaija Pessa ja Ossi Salin, lehtori Virpi Lund sekä tutkimusassistentti Anna-Lee-na Mutanen. Hankkeen internetsivut: <http://www.laurea.fi/vvv>

Hankkeen tavoitteena on tutkia ja edistää asukkaiden osallisuutta alueen kehittämisessä sekä luoda tehokkaita muotoja eri toimijoiden yhteistyölle. Hanke tekee yhteistyötä Espoon kaupungin Espoon keskuksen kehittämisprojektin kanssa.

Lisätietoja: VTT Soile Juujärvi, Laurea-ammattikorkeakoulu Espoo, soile.juujarvi@laurea.fi

Lähteet:

Asuinalueiden kehittämisohjelma 2013–2015. Kehittämis-teemat. Luettavissa osoitteessa: www.ara.fi > Ohjelmat ja hankkeet > Asuinalueiden kehittämisohjelma > Kehittämis-teemat

Engeström, Y. (1987). Learning by expanding: an activity-theoretical approach to developmental research. Helsinki: Orienta-Konsultit.

Espoon kaupunki, WSP & Steer Interactive (2015). Suvelan asukaspuiston osallistuva budjetointi. Julkaisematon esitys 25.9.2015.

Horelli, L., Saad-Suhonen, J. & Wallin, S. & Botero, A. (2015). When self-organization intersects with urban planning: Two cases from Helsinki. *Planning Practice and Research*, 3(13): 286–302.

Juujärvi, S. & Pessa, K. 2012. Ihmiset tekevät Suurpellon: Koulii-hankkeen arviointitutkimus [Evaluation study on the Koulii project] Laurea Publications 11. Vantaa: Laurea University of Applied Sciences.

Lund, V. & Juujärvi, S. (2015a). Change Laboratory as a method of innovation management in an Urban Living Lab. *Enoll Research Day Conference Proceedings 2015*, 68–78. European Network of Living Labs, Istanbul. Saatavilla osoitteesta: <http://www.scribd.com/doc/276089123/ENoLL-Research-Day-Conference-Proceedings-2015>

Lund, V. & Juujärvi, S. (2015b). Residents' agency in urban development. Julkaistavaksi lähetetty käsikirjoitus.

Marjala, S. & Tolvanen, A. (toim.) (2010). Ruohonjuuresta ruohonkärjeksi – rikastavat yhteisöt ja alueet. Helsinki: Helsingin kulttuurikeskus.

Salin, O. & Pessa, K. (2015). Verkostoyhteistyön muotoutuminen julkisen ja kolmannen sektorin välillä Espoon keskuksen kehittämisessä. Teoksessa Marjukka Virkajärvi (toim.): Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisu ja 6/2015, 91–98. Tampereen yliopisto: Työelämän tutkimuskeskus. Luettavissa osoitteesta: http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97235/tyoelaman_tutkimuspai-vat_2014.pdf?sequence=1